

En osalig ande i lappmarken (x)

Pål Persson, var således en av de två bröder till lappskattelandet Nurrholms ägare Jon Perssons, som vi känner till. Ingen av bröderna lär någonsin ha försökt sig på nybyggarlivet. Den ena brodern Sjul Persson vet vi inget mer om, än att han och hans familj är upptecknad i kyrkboken under kolumnen ”fattiga”. Om den andra brodern Pål, som gick under namnet ”Bolken” vet vi mera om. Detta för att han inte alltid följde de lagar, som fanns upprättade.

Det berättas om honom, att han skulle ha bott vid fjällsjön Guijaures övre ända, i en skreva, som varit klädd med renskinn för att hålla värmen. Han kom ofta i bråk med andra samer, men eftersom han inte saknade kroppskrafter, så kunde han bli mycket farlig. Pål blev med tiden fruktad av sin omgivning.

Då han inte såg efter sina egna renar, förlorade han dem till sist och började därefter sin brottsliga bana. Somrarna tillbringade han i skogslandet och vintertid sägs han ha uppehållit sig i en stenklyfta på en holme i sjön Uddjaur. Omkring 4 km nordost om Nurrholm finns en holme med extremt höga och djupa stenklyftor. Eldstäder visar att där inne har man under tider som gått, många gånger, sökt skydd vid oväder. Sannolikt var det här, som Pål hade sitt tillhåll. Han sägs ha varit beväpnad med bössa för att försvara sig och holmen på Uddjaur gav milsvid utsikt, ifall någon skulle komma och försöka gripa honom. Sannolikt var det också så att den närboende brodern på nybygget i Nurrholm kunde bistå honom med förnödenheter under bistra vintermånader. Om allt detta kan vi bara spekulera, men holmen fick och har alljämt det betecknande namnet ”Tjuvholmen”.

”Bolken” tillbad sina fäders gudar, vilket sannolikt innebar att han bland annat använde sig av naturformade stenar så kallade seitar, för att komma i kontakt med dessa. Det sägs, att detta kom till prästernas kännedom, som både med varningar och hotelser försökte omvända honom till kristendomen. ”Bolken” skall ha försvarat sig med, att under de två år han dyrkat de kristnas gud, har han haft endast olyckor med renarna. Sedan han återvänt till de gamla gudarna hade också ”renlyckan” blivit bättre.

I februari 1742, då Pål var 25 år gammal, blev han tillfångatagen och ställd inför tingsrätten. Han ansattes hårt och erkände slutligen åtskilliga stölder och inbrott. Han dömdes till 40 par spö (piskning) 3 söndagars kyrkoplikt, och tre års arbete ”uti Konungens häkte”. De två första straffen uthärdade han, men på väg ned till Gävle slott, för att avtjäna sitt fängelsestraff, rymde han och via Norge kunde han återvända till Pite lappmark och där fortsätta sitt vilda liv.

”Bolken” var, berättas det, inte bara en tjuv och en bråkstake utan även en djurplågare. Ett flertal gånger hade han exv plockat fjädrar av ripor och sedan släppt dom. Mest omtalat är dock historien om när en renägare i trakten av Peljekaise förargat honom. Som hämnd fångade han en av sin oväns renar och band fast den vid en stor sten. Där tog han fram sin kniv och skar skinnet av renen från ryggen och ned på sidorna. När han var färdig och släppt renen sa han: nu kan du gå och beta med Din husbondes övriga renar. ”Bolken” trodde naturligtvis, att renen nu skulle ta snabbast möjliga väg bort från sin plågoande, men i stället stod han lugnt kvar. När ”Bolken” skulle ge sig iväg följde renen grymtande efter. ”Bolken”

x)Källmaterial: Tidningsartikel ”Kvällsstunden” av Carl-Oskar Lundström ”Pål Persson- en osalig ande i lappmarken” Något bearbetad och nedkortad samt kompletterad med sägner med anknytning till Nurrholm.

blev rädd för att bli upptäckt med renen i sällskap och att renen kanske skulle hämnas. Han tyckte att renens läte och förföljelse var, som om den förebrådde den barbariska gärningen och fodrade att få tillbaka sin päls. Efter att ha misslyckats med att skrämja iväg renen uthärdade han inte renens ”förebråelser”, utan bestämde sig för att avliva den. Han drog därför sin kniv och dödade renen på samiskt vis med ett så kallat nackstick. Efter den gamla gångstigen mellan Jutis och Jäckvik ligger den stora sten där renen blev bunden och levande flådd. Stenen har därefter fått heta ”Bolkstenen”.

Åren 1743 -1746 oroades många samer av den förrymde Pål Perssons återkomst. Det sägs att han for omkring som en osalig ande. Med en ny bössa, som han skaffat sig, vågade ingen ge sig på honom. Åtskilliga stölder ur bodar och förråd upptäcktes både i Sverige och Norge. En stor del av de föremål han stulit sålde han till bönder i Norge. I en skreven på norska sidan förvarade han en del av sina stulna pengar. Hans tjuvräder resulterade i att samer, som bodde i de trakter där Pål härjade, undvek att lämna sina visten, exempelvis vid kyrkhelger, då Pål lätt kunde ta chansen att bryta sig in och stjåla.

Pål levde dock inte hela tiden ensam. Ibland hade en kvinna, Ingrid Nilsdotter, varit med honom. Ingrid födde honom genom åren, fyra barn. Pål hade lovat att äkta henne, men det löftet blev aldrig infriat. Sommaren 1746 blev det dock slut på röverierna. ”Bolken” var över till Norge, blev igenkänd. och gripen. Bud skickades till Arjeplog, som sände två fjällsamer att hämta och föra honom tillbaka till Sverige. Han sattes i Piteå landsfängelse och fick av någon anledning sitta där tills tingsförhandlingarna började, i januari 1748.

Inför tingsrätten erkände Pål Persson alla stölder han var anklagad för. Han erkände även att han bränt upp ett antal stabbur och visthus. Orsaken förklarade han med att ägarna inte lämnat något av värde i dom och att han frusit och tyckte att det var lättare att bränna husen än att hugga sig ved. En klagande same, som fått sitt visthus nedhugget fick av Pål till svar i tingsrätten, att han inte tyckte att det var så farligt, eftersom han visste att ägaren i fråga hade råd att bygga sig ett nytt hus.

Efter tingsförhandlingarna samtalade kyrkoherde Laestadius med Pål och förhörde honom i kristendomskunskap. Han fann honom ganska svag och att han endast kunde läsa litet av budorden i Luthers lilla katekes. Sedan tillfrågades han, om han insett hur mycket skada han gjort och om han var beredd att dö. Pål svarade att han insett vad han gjort och för länge sedan förtjänade dödsstraffet.

Pål dömds därför enligt rättegångsbalken att ”mista lif sitt och warda hängd”. Före avrättningen skall han ha undervisats i läsning och kristendom en tid ”på det att ljus måtte uppgå för den i mörker försänkta själen”. Han ångrade sina missgärningar och erhöll syndaförlåtelse. Som den största synd han begått, ansåg han vara den gången han flådde en ren levande. En lämplig plats utsågs, där Pål ”Bolken” Perssons olyckliga levnad skulle avslutas med ett lagstadgat rep kring halsen. ”Bolken” hängdes på Arjeplogs galgbacke i ”galgtallen”. vilket förmodligen var en snett lutande tall med en utgrening på lagom höjd att hänga repet över.

I dödboken kan man läsa för den 25 januari 1749 följande: ”Pålmässodagen blev Pål Persson efter Höglof. Kong.Hofrättens dom hängd wid Apparjaurats.”